

Д. О. Маріц, здобувач НДІ приватного права
і підприємництва АПрН України

ГАРАНТІЙНІ СТРОКИ (ТЕРМІНИ) У ДОГОВОРАХ РОЗДРІБНОЇ КУПІВЛІ-ПРОДАЖУ: ПОРЯДОК РЕАЛІЗАЦІЇ ТА ПРОБЛЕМИ

Стаття присвячена аналізу проблеми визначення і практичного застосування гарантійних строків у гарантійних зобов'язаннях за законодавством України, що виникають з договірних відносин роздрібною купівлі-продажу.

Стаття посвячена анализу проблемы определения и практического применения гарантийных сроков в гарантийных обязательствах по законодательству Украины, которые возникают из договорных отношений розничной купли-продажи.

The article deals with analysis of problem of defining and practical applying the warranty (lemon law) length in guarantee bonds in accordance with civil legislation of Ukraine, which are originating from retail sales agreements.

Ключові слова. Гарантійний строк (термін), порядок реалізації гарантійного зобов'язання.

Вступ. Спільною для договорів про оплату реалізацію майна є проблема гарантування продавцем якості товару, зокрема встановлення й обчислення гарантійних строків або строків придатності товарів [1, 152].

Постановка завдання. Мета цієї статті полягає в дослідженні історичних і міжнародних аспектів виникнення й регулювання гарантійних зобов'язань і гарантійних строків (термінів) для більш глибокого розуміння їх правової природи й еволюції їх правового регулювання в договорах роздрібною купівлі-продажу. Незважаючи на законодавче регулювання, у правозастосовній практиці з цього приводу існує чимало проблемних питань через суперечливість норм, які містить чинний Цивільний кодекс України (далі – ЦК) та Закон України “Про захист прав споживачів”. Гарантійні зобов'язання нерозривно пов'язані з часом, адже в межах гарантійного строку (терміну) продавець зобов'язаний забезпечувати належну роботу, використання та якість товару. Отже, питання правового регулювання гарантійних строків (термінів) дуже актуальне, адже гарантійні строки (терміни) за своєю природою є строками здійснення цивільних прав.

Результати дослідження. До найпоширеніших договорів, які передбачають передачу майна у власність, належить договір роздрібною купівлі-продажу. Основне призначення такого договору – безпосереднє та системне забезпечення населення продовольчими і промисловими товарами [2, 124]. Специфічною рисою договору роздрібною купівлі-продажу є надання споживачеві ряду додаткових гарантій охорони його прав і інтересів [3, 56].

Гарантія – це важливий засіб захисту прав споживача. В. В. Котова, зокрема, зазначала, що гарантія, по-перше, є одним із засобів боротьби за підвищення якості товарів, а по-друге, спрямована на захист інтересів покупців [4, 57]. Тому питання щодо гарантійних строків (термінів) у договорах з роздрібною купівлі-продажу дуже важливе. Відносини, які виникають між споживачами товарів і їх виробниками та продавцями, повинні бути врегульовані законодавчо та захищати інтереси споживачів. Захист прав та інтересів споживачів нерозривно пов'язаний із фактором часу, протягом якого володар суб'єктивного права може реалізувати можливості, закладені в суб'єктивному праві.

© Д. О. Маріц, 2011

Виходячи з класифікації строків (термінів), гарантійні строки (терміни) – це строки (терміни) здійснення цивільних прав. Як правило, такі строки встановлюються законом, але можуть бути визначені й сторонами в договорі. Закон та інші підзаконні нормативні акти певною мірою деталізують положення ЦК щодо гарантійних строків (термінів), але водночас і дублюють положення статей ЦК.

Для досягнення поставленої у статті мети вважаємо за доцільне розглянути й проаналізувати такі категорії, як “гарантійний строк” та “істотний недолік” у договорах купівлі-продажу та роздрібною купівлі-продажу.

У ч. 2 ст. 675 ЦК зазначається, що договором або законом може бути встановлений строк, протягом якого продавець гарантує якість товару (гарантійний строк). Гарантійні строки – строки, протягом яких продавець, виконавець або будь-яка третя особа гарантує якість товару або бере на себе зобов'язання про виконання безоплатного ремонту або заміни відповідної продукції у зв'язку з уведенням її в обіг. Таке визначення міститься в законі, але закон не містить визначення гарантійного терміну, фактично ототожнюючи ці два поняття.

Слід зазначити, що в Постанові Кабінету Міністрів України “Про реалізацію окремих положень Закону України “Про захист прав споживачів” від 19.03.1994 р. № 172 затверджено перелік сезонних товарів, на які встановлено *гарантійні терміни*. На наш погляд, існує певна неузгодженість між зазначеними нормативно-правовими актами, враховуючи, що Постанова від 19.03.1994 р. № 172 видана на реалізацію окремих положень Закону України “Про захист прав споживачів”. Таким чином, ч. 5 ст. 1

“Визначення термінів” Закону України “Про захист прав споживачів” доцільно було б доповнити підпунктом 5.1 – “гарантійний термін”. Пропонуємо таке формулювання: *гарантійний термін – це термін, який визначається відповідною календарною датою або вказівкою на подію, яка може бути встановлена законом або договором, протягом якого виробник (продавець, виконавець, виробник або будь-яка третя особа) бере на себе зобов’язання про виконання безоплатного ремонту або заміни відповідної продукції у зв’язку з уведенням її в обіг.*

Товар, який продавець передає або зобов’язаний передати покупцеві, має відповідати вимогам щодо його якості в момент його передання покупцеві, якщо інший момент визначення відповідності товару цим вимогам не встановлено договором купівлі-продажу. Гарантія якості товару також поширюється на всі комплектуючі виробу, якщо інше не встановлено договором (ч. 1, 3 ст. 675 ЦК). Гарантійний строк на комплектуючий виріб дорівнює гарантійному строку на основний виріб і починає спливати одночасно з ним. У разі заміни товару (комплектуючого виробу) неналежної якості на товар (комплектуючий виріб), що відповідає умовам договору купівлі-продажу, гарантійний строк на нього починає спливати з моменту заміни.

За загальним правилом, обчислення гарантійного строку починається з моменту передання товару покупцеві, якщо інше не встановлено договором купівлі-продажу. Гарантійний строк, встановлений договором купівлі-продажу, продовжується на час, протягом якого покупець не міг використовувати товар у зв’язку з обставинами, що залежать від продавця, до усунення їх продавцем. Гарантійний строк продовжується на час, протягом якого товар не міг використовуватися у зв’язку з виявленими в ньому недоліками, за умови повідомлення про це продавця.

Ст. 688 ЦК визначає порядок повідомлення продавця про порушення умов договору купівлі-продажу. До обов’язків покупця належить повідомлення продавця про порушення умов договору купівлі-продажу щодо кількості, асортименту, якості, комплектності, тари або упаковки товару у строк, установлений договором або актами цивільного законодавства, а якщо такий строк не встановлений, – *в розумний строк* після того, як порушення могло бути виявлене відповідно до характеру і призначення товару.

До прав продавця, у разі невиконання покупцем своїх обов’язків, належить таке: часткова або повна відмова від задоволення відповідних вимог покупця, якщо продавець доведе, що невиконання покупцем обов’язку повідомити продавця про порушення умов договору купівлі-продажу спричинило неможливість задоволення його вимог або спричинить для продавця витрати, що перевищують його витрати у разі своєчасного повідомлення про порушення умов договору. Якщо продавець знав або міг знати про те, що переданий покупцеві товар не відповідає умовам договору купівлі-продажу, він не має права посилається на те, що не одержав від покупця повідомлення про порушення умов договору та на наслідки невиконання покупцем цього обов’язку.

Згідно з ч. 5 ст. 7 Закону стосовно продукції, на яку гарантійні строки або строк придатності не встановлено, споживач має право пред’явити продавцю (виробнику, виконавцю) відповідні вимоги, якщо недоліки було виявлено *протягом двох років*, а стосовно об’єкта будівництва – *не пізніше десяти років* від дня передачі їх споживачеві.

Водночас у ч. 2 ст. 680 ЦК зазначається: якщо на товар не встановлений гарантійний строк або строк придатності, вимога у зв’язку з його недоліками може бути пред’явлена покупцем за умови, що недоліки були виявлені *протягом розумного строку, але в межах двох років, а щодо нерухомого майна – в межах трьох років від дня передання товару покупцеві, якщо договором або законом не встановлено більший строк*. Якщо встановити день передання нерухомого майна неможливо або якщо покупець володів нерухомим майном до укладення договору, зазначені строки обчислюються від дня укладення договору. Строк для виявлення недоліків товару, що перевезився або був відправлений поштою, обчислюється від дня одержання товару в місці призначення. Зокрема, Правила продажу товарів поштою від 11.06.2008 р. № 206/699 регулюють купівлю-продаж непродовольчих товарів не безпосередньо між продавцем і покупцем, а через посередника – підприємство поштового зв’язку, що доставляє чи іншим способом передає товар покупцеві від продавця [4, 86]. Гарантійний строк зазначається в паспорті на продукцію або на етикетці чи в будь-якому іншому документі, що додається до продукції. Гарантійні зобов’язання в будь-якому випадку включають також будь-які зобов’язання виробника (виконавця) або продавця, передбачені рекламою (ч. 2 ст. 7 Закону).

Гарантійні терміни бувають різними для різних видів товару. Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України “Про реалізацію окремих положень Закону України “Про захист прав споживачів” від 19.03.1994 р. № 172, гарантійний строк може обчислюватись не з моменту продажу (укладення договору, передачі товару), а з відповідної дати. У цьому випадку можлива ситуація, коли придбання товару припадає не на сезон їх використання. Наприклад, споживач придбав літні туфлі взимку. Як буде розраховуватись гарантійний строк? У такому випадку гарантійний строк буде починатись від 15 травня (поточного року – якщо туфлі придбано в січні чи лютому, або наступного року – якщо в грудні), незалежно від того, в який момент таке взуття почало використовуватись фактично [3, 15]. Інший приклад: якщо зимове взуття придбано після 15 березня і це підтверджується наявністю чека, то початок гарантійного строку буде обраховуватись тільки з 15 листопада [5, 370].

Таким чином, зазначена Постанова деталізує абз. 4 п. 3 ст. 7 Закону “Про захист прав споживачів”, у якому зазначається, що на сезонні товари (одяг, хутряні й інші вироби) гарантійний строк обчислюється з початку відповідного сезону. З наведеної статті випливає, що законодавець тут знов ототожнює такі правові категорії, як “строк” і “термін”, урахувавши, що Постанова містить *гарантійні терміни*, а не *строки*, які обчислюються з початку відповідного сезону. Тому, на наш погляд, доцільно доповнити абз. 4 п. 3 ст. 7 Закону “Про захист прав споживачів”: *на сезонні товари (одяг, хутряні й інші вироби) гарантійний строк (термін) обчислюється з початку відповідного сезону, що встановлюється Кабінетом Міністрів України.*

Товар для особистого, домашнього або іншого використання може містити недолік або істотний недолік. Недолік – будь-яка невідповідність продукції вимогам нормативно-правових актів і нормативних документів, умовам договорів або вимогам, що пред’являються до неї, а також інформації про продукцію, наданій виробником (виконавцем, продавцем) (ч. 15 ст. 1 Закону).

Відповідно до ч. 9 ст. 8 Закону в разі пред’явлення споживачем вимоги про безоплатне усунення недоліків товару вони повинні бути усунені протягом чотирнадцяти днів з дати пред’явлення або за згодою сторін в інший строк. За кожен день затримки виконання вимоги про надання товару аналогічної марки (моделі, артикулу, модифікації) та за кожний день затримки усунення недоліків понад установлений строк (чотирнадцять днів) споживачеві виплачується неустойка в розмірі одного відсотка вартості товару (абз. 2 ч. 9 ст. 8 Закону).

Істотним вважається недолік, який робить неможливим чи недопустимим використання товару відповідно до його цільового призначення, виник з вини виробника (продавця, виконавця), після усунення проявляється знову з незалежних від споживача причин і при цьому має хоча б одну з таких ознак:

- а) він взагалі не може бути усунутий;
- б) його усунення потребує більше чотирнадцяти календарних днів;
- в) він робить товар суттєво іншим, ніж передбачено договором (ч. 12 ст. 1 Закону).

Що стосується недоліків, які виявлені протягом установленого гарантійного строку, споживач має право вимагати: пропорційного зменшення ціни; безоплатного усунення недоліків товару в розумний строк; відшкодування витрат на усунення недоліків товару (ч. 1 ст. 8 Закону).

Згідно з Постановою від 11.04.2002 р. № 506 “Про затвердження Порядку гарантійного ремонту (обслуговування) або гарантійної заміни технічно складних побутових товарів” затверджено перелік технічно складних побутових товарів, які підлягають гарантійному ремонту (обслуговуванню) або гарантійній заміні.

Гарантійне обслуговування полягає в тому, що виробник (продавець, виконавець) протягом гарантійного терміну зобов’язується організувати, якщо це передбачено експлуатаційним документом, роботи зі спеціального встановлення (підключення) товару чи його складання та технічного обслуговування. Роботи з гарантійного ремонту (обслуговування) виконуються для споживача безоплатно. В експлуатаційному документі на товар як вітчизняного, так і іноземного виробництва (технічному паспорті чи в іншому документі, що додається до товару) зазначається *гарантійний термін зберігання та гарантійний термін експлуатації*. *Гарантійний термін експлуатації* товару, який реалізовано через торговельну мережу, обчислюється від дати його продажу споживачеві. У разі продажу товарів за зразками, з пересиланням поштою, а також у разі *коли час укладення договору купівлі-продажу і час передачі товару споживачеві не збігаються, гарантійний термін експлуатації обчислюється від дня доставки товару споживачеві, а якщо товар потребує введення в експлуатацію – від дня введення*. Якщо день доставки чи введення товару в експлуатацію встановити неможливо, *гарантійний термін експлуатації обчислюється від дня укладення договору купівлі-продажу*.

Гарантійний термін експлуатації збільшується на час перебування товару в ремонті (час користування споживачем аналогічним товаром з обмінного фонду до гарантійного терміну експлуатації не включається). Зазначений час обчислюється від дня, коли споживач звернувся до виконавця (продавця, виробника) з вимогою про усунення недоліків. Закінчення гарантійного терміну означає вичерпання дії гарантійних зобов’язань виробника (продавця, виконавця). Закон передбачає припинення гарантійного зобов’язання на загальних підставах, передбачених ЦК (ч. 8 ст. 7).

У разі виникнення потреби у визначенні причин втрати якості товару, гарантійний термін якого вичерпався, продавець зобов’язаний у *триденний термін з дня одержання заяви від споживача відправити такий товар на експертизу*. Експертиза проводиться за рахунок продавця. У разі виявлення недоліків чи фальсифікації товару протягом гарантійного терміну споживач має право в установленому порядку за своїм вибором вимагати від продавця або виробника: безоплатного усунення недоліків або відшкодування витрат на їх виправлення; заміни на аналогічний товар; відповідного зменшення ціни; заміни на такий же товар іншої марки з відповідним перерахуванням ціни; розірвання договору.

Таким чином, споживач має право пред’явити одну з перелічених вимог на вибір лише *протягом гарантійного строку, якщо такий строк установлений*, урахувавши що це також передбачено Законом. Можливо, це обмеження прав споживача, враховуючи, що *строк* для пред’явлення вимог стосовно продукції, на яку гарантійний строк не встановлено, може виявитись більшим ніж передбачено гарантійними зобов’язаннями. Тим більше, що окремими підзаконними актами не встановлено мінімальні та максимальні межі гарантійних строків (термінів).

Важливі строки виконання робіт з гарантійного обслуговування: дата виконання робіт узгоджується між споживачем і виконавцем, але не пізніше ніж протягом 3 днів після звернення споживача; термін виконання гарантійного ремонту узгоджується за домовленістю сторін, але не повинен перевищувати 14 днів, за кожен день затримки усунення недоліків споживачеві виплачується неустойка в розмірі одного відсотка вартості товару.

Закінченням терміну гарантійного ремонту вважається дата одержання споживачем товару з ремонту, про що вноситься відмітка до гарантійного талона. До гарантійного талона вноситься відмітка про продовження гарантійного терміну експлуатації, яка скріплюється печаткою виконавця.

У разі коли споживач не з'явився за одержанням відремонтованого товару у п'ятиденний термін з дня, визначеного у квитанції, виконавець повідомляє про це письмово. Якщо протягом 5 місяців споживач з поважних причин не з'явився за одержанням відремонтованого товару, виконавець надсилає споживачеві друге письмове повідомлення. Через 6 місяців з дня, визначеного у квитанції, товар підлягає реалізації.

Висновки. Гарантійні строки й терміни є важливими елементами механізму захисту прав споживачів. Різноманітність видів гарантійних строків і термінів та неоднозначність застосування цих понять у законодавстві спричиняє теоретичну плутанину і загальну нестрункність теорії цивільного права. Для усунення цього недоліку пропонуємо: 1) ч. 5 ст. 1 “Визначення термінів” Закону України “Про захист прав споживачів” доповнити підпунктом 5.1: *гарантійний термін – це термін, який визначається відповідною календарною датою або вказівкою на подію, яка може бути встановлена законом або договором, протягом якого виробник (продавець, виконавець, виробник або будь-яка третя особа) бере на себе зобов'язання про здійснення безоплатного ремонту або заміни відповідної продукції у зв'язку з введенням її в обіг;* 2) абз. 4 п. 3 ст. 7 Закону “Про захист прав споживачів” викласти таким чином: *на сезонні товари (одяг, хутряні та інші вироби) гарантійний строк (термін) обчислюється з початку відповідного сезону, що встановлюється Кабінетом Міністрів України;* 3) внести в підзаконні акти стосовно окремих видів гарантійних зобов'язань максимальні та мінімальні гарантійні строки для недопущення звуження гарантійних прав споживача умовами договору.

Література

1. Луць В. В. Контракти в підприємницькій діяльності : навч. посіб. / Луць В. В. – 2-ге вид., перероб. і допов. – К. : Юрінком Інтер, 2008.
2. Борисова В. І. Цивільне право : підручник : у 2 т. / Борисова В. І., Баранова Л. М., Жилінкова І. В. та ін. ; за заг. ред. В. І. Борисової, І. В. Спасиво-Фатєєвої, В. Л. Яроцького. – К. : Юрінком Інтер, 2004. – Т. 2.
3. Осетинська Г. А. Захист прав споживачів: проблеми розвитку законодавства України : монографія / Осетинська Г. А. – К. : Ін-т законодавчих передб. і прав. експ., НДІ приват. права і підпр. – 2002.
4. Перегінець М. Правове регулювання сфери захисту прав споживачів у Європейському Союзі та в Україні (комплексне порівняльно-правове дослідження) / кол. авт. : Ісічко А., Мінін О. та ін. ; за заг. ред. І. А. Грицяка. – К. : АТКА-Н, 2005.
5. Котова В. В. Правовые вопросы договора розничной купли-продажи : автореферат / Котова В. В. – М., 1984.
6. Про захист прав споживачів від 12.05.1991 № 1023-XII : Закон України // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 30. – Ст. 379 (В редакції Закону № 3161-IV від 01.12.2005, ВВР, 2006, № 7, ст. 84. Із змінами, внесеними згідно із Законом № 1779-VI від 17.12.2009, ВВР, 2010, № 9, ст. 84).
7. Про реалізацію окремих положень Закону України “Про захист прав споживачів” : Постанова Кабінету Міністрів України від 19.03.1994 р. № 172 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua.
8. Про затвердження Порядку провадження торговельної діяльності та правил торговельного обслуговування населення : Постанова Кабінету Міністрів України від 15.06. 2006 № 833 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua.
9. Про затвердження Порядку гарантійного ремонту (обслуговування) або гарантійної заміни технічно-складних побутових товарів : Постанова Кабінету Міністрів України від 11 квітня 2002 р. № 506 // Офіційний вісник України. – 2002. – № 16. – С. 25.
10. Про затвердження Правил роздрібної торгівлі продовольчими товарами : Наказ Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України від 11.07.2003 № 185 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua. “Законодавство України” сайту Верховної Ради.